

konularda bile uyarıları incitmeden yapmak, hayatta iken ve öldükten sonra haklarında duacı olmak, haram olmayan konularda isteklerini yerine getirmek, hayır ve ibadetlerine yardımcı olmak gibi dinin ve örfün belirlediği ah-lâk kurallarıdır. Bu konuda hadislerde yer alan bir önemli husus da ebeveynin ölümünden sonra hâtıralarını yaşatmak üzere onların dostlarıyla ilişkiyi devam ettirme gereğidir ki bu da evlâda düşen bir vefa ve kadir bilirlilik borcudur (ana babanın çocuklara karşı görev ve sorumlulukları için bk. ÇOCUK).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, II, 116; Buhârî, "Edeb", 1, 5, "Ah-kâm", 4, "Cihâd", 8; Müslim, "İmân", 137, 143, 144, "İmâre", 39, "Cihâd", 87; Gazzâlî, *İhyâ*, II, 216-219; Ebû Bekir et-Turtûşî, *Birrü'l-vâlideyn* (nşr. M. Abdülhakîm el-Kâdî), Beyrut 1409/1988; Fahreddin er-Râzî, *Tefsîr*, III, 165-166; IX, 212; XX, 183-190; Zehebî, *el-Kebâ'ir*, Beyrut, ts. (Dâru İhyâ'i't-türâsî'l-Arabî), s. 42-51; Aynî, *Umdetü'l-ğarîb*, Kahire 1392/1972, XVIII, 115-125; Ebû Saîd el-Hâdimî, *el-Berîka-tü'l-Mahmûdiyye fî şerhi Tarîkatî'l-Muhamme-diyye*, İstanbul 1318, IV, 175-180.

MUSTAFA ÇAĞRICI

ANA BACI

XII. yüzyıldan itibaren Anadolu'da kadın müridlerin, şeyhlerinin hanımlarına verdikleri ad (bk. BACİYÂN-I RÖM).

ANÂBİS

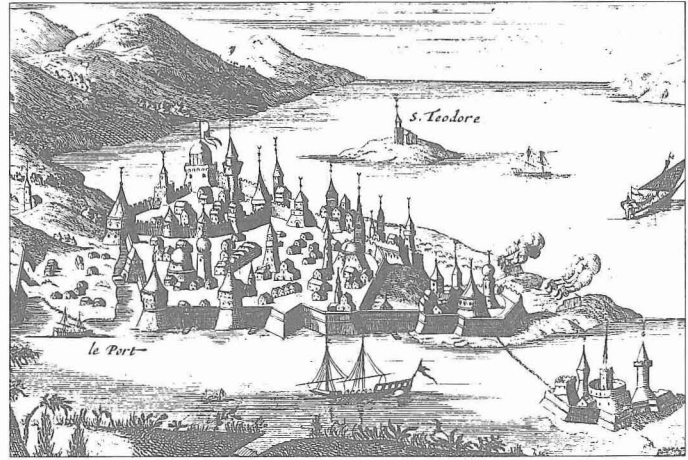
(العنابس)

Kureyş kabilesine mensup Ümeyye b. Abdüşems oğullarının bir kolu (bk. A'YÂS; ÜMEYYE b. ABDÜŞEMS).

ANABOLU

Yunanistan'da Mora yarımadasının kuzeydoğusundaki Nauplia'nın Osmanlılar dönemindeki adı.

Mora'da Agrolis körfezinde denize doğru uzanan dil üzerinde bulunan bir liman şehridir. Bu küçük yarımada 85 m. yüksekliğindeki tepe, milâttan önce III. bin sonlarında yerleşme yeri oldu, buradaki eski Grek şehri ise milâttan önce 300 senelerinde kuruldu. Romalılar döneminde terk edilen şehir, Bi-

Anabolu'nun XVII. yüzyılın ikinci yarısı ortalarındaki halini gösteren bir gravür

zans İmparatorluğu idaresinde yeniden tahkim ettirilerek 879'da piskoposluk, 1189'da ise metropolitik merkezi haline geldi. 1199'dan itibaren Nauplia, Venedik'le sıkı ticarî münasebetleri olan önemli bir liman şehri özelliğini kazandı. 1389'da Venedikliler'in idaresi altına girdi ve Venedik-İstanbul yolu üzerinde son derece müstahkem bir ticaret limanı ve üssü oldu. Bu devirde Napoli'den Romanya adı verilen şehir ve kalesi 3 Ekim 1540 Osmanlı - Venedik antlaşması sonucu Osmanlılar'a bırakıldı. Ancak Mora sancak beyi Güzelce Kasım Paşa, uzunca bir muhasaradan sonra şehri ve kalesini teslim alabildi. Halkına dokunulmadı, hatta onlara bazı vergilerden muaf olma imtiyazı dahi verildi. Fetih sırasında kaçanların mallarının satılmasına, kalmayı tercih edenlerin emlakinin korunmasına dair emirler gönderildi. Ayrıca şehre Türk nüfusun iskânı sağlandı ve kale muhafızları yerleştirildi.

Osmanlılar döneminde şehir, muhtemelen Nauplia veya daha kuvvetli bir ihtimalle Napoli'den bozma olan, hatta eski Arap coğrafyacılarından İdrîsî tarafından da kullanılan Anabolu ismiyle şöhret kazandı. Evliya Çelebi de İtalyan ve Frenk lisanında buraya Anapolye (انابولييه) denildiğini, Osmanlılar'ın ise bundan bozma olarak şehri Anabolu adıyla andıklarını belirtir. Nitekim Pîrî Reis eserinde burayı Anaboli (انابولي) tarzında harekelemiştir. Şehir Osmanlılar'ın eline geçince iç kalede bulunan kilise camiye çevrilerek Fethiye veya Sultan Süleyman Camii adını aldı. Ayrıca Güzelce Kasım Paşa da burada bir cami ile birçok çeşme yaptırdı. Yine fethin hemen sonrasında kalede bir tophane inşa edildi; Venedikliler tarafından 1471'den sonra kuzeybatıdaki küçük ada üzerin-

de yaptırılan Castello dello Scoglio (Kastel-i Bahriyye, Bourzi) adlı kalenin surları onarıldı.

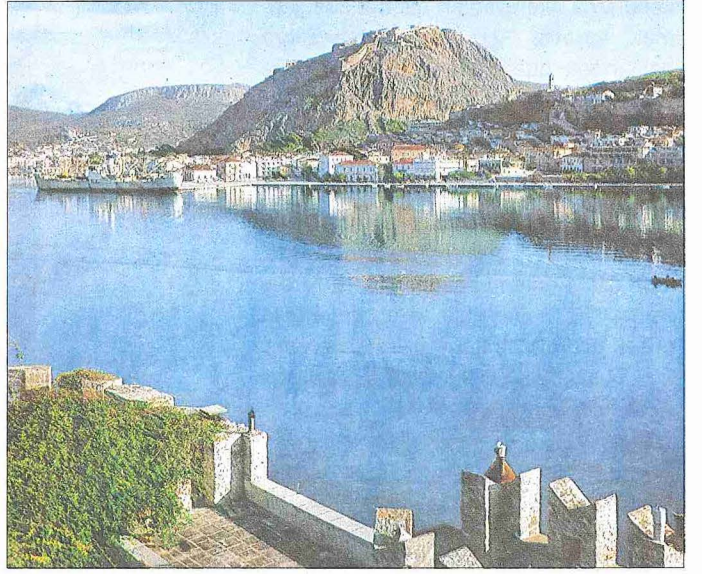
Hıristiyanların çoğunlukta olduğu Anabolu 1615'te toplam 4000'e ulaşan bir nüfusa sahipti. Bunun 1000 kadarını müslümanlar, 150 kadarını yahudiler geri kalanını da hıristiyanlar teşkil etmekteydi. 1667'de şehre gelen Evliya Çelebi, kaleden ve şehirden tafsilatlı bir şekilde söz eder ve o sırada buranın Girit'e gidecek asker, zahire ve mühimmatın toplandığı bir üs olması sebebiyle çok kalabalık bir yer olduğunu belirtir. Ayrıca iç kaledeki Fethiye Camii'ni tarif ederek bu kısımda hepsi kiremit örtülü 200 evin bulunduğunu, dış kalenin içinde ise büyük küçük 1600 evin yer aldığını ve bunların çoğunun saraya benzediğini yazar. Anabolu, Evliya Çelebi'den on dokuz sene sonra Mora'yı zaptta girişen Venedikliler tarafından kuşatıldı. Şiddetli top ateşi şehrin geniş ölçüde tahribine yol açtı. Kaledeki muhafızlar üç dört hafta dayandırsa da sonunda teslim olmak zorunda kaldılar (1686). Kuşatma sırasında şehirdeki müslüman halktan sağ kalabilenler civar adalara ve Anadolu'ya kaçtılar. Bundan sonra Anabolu, Mora'daki Venedik idaresinin merkezi oldu, yeniden imar edildi ve bazı askerî tesisler yapıldı. 1715'te Şehid Ali Paşa'nın Mora harekâtı sırasında ikinci defa Osmanlı hâkimiyetine alındı. Türk Kuvvetleri 20 Temmuz 1715'te şehri kuşatarak ele geçirdi ve kaledeki Venedikliler esir alınarak İstanbul'a gönderildi. Mora'nın yeniden fethinin tamamlanmasından sonra yapılan tahrir* de Anabolu da yer aldı. Bu sırada henüz şehir ve varoşunda sivil halk yoktu ve sadece askerî zümre mensupları bulunuyordu. 1716'da tamamlanan tahrir'e göre Anabolu'da

beş mahalle (Sultan Ahmed Han Camii mahallesi, Ali Paşa Camii mahallesi, Yukarı Mahalle, Meydân-ı Harîk mahallesi, Sahrınç mahallesi) ve Palamuda tepesi altında uzanan bir varos ile 314'ü çok katlı, 117'si tek katlı, diğerleri çeşitli büyüklükte 1321 ev, elli bir oda, 509 dükkân, 350 mahzen, dört hamam, bir medrese, yirmi altı kilise, yirmi altı fırın, iki değirmen, beş salhane vardı (BA, TD, nr. 884, s. 1-28; TK, TD, nr. 24, vr. 13^a-14^a).

İkinci Osmanlı fethinden sonra Anabolu'daki bütün kilise ve özel ibadethanelerin camiye çevrilmesi emredildi. Bunun neticesinde daha o sıralarda Anabolu'daki cami ve mescid sayısı dokuza ulaştı. Bunlar Sultan Ahmed Camii, Veziriâzam Şehid Ali Paşa Camii, Sahrınçbaşı Mescidi, Bayraklı Mescidi, Bayezidiye Mescidi, Elhâc Mustafa Efendi Mescidi, Elhâc Hüseyin Efendi Mescidi, Kastel-i Bahriyye Mescidi, Palamuda Kalesi Camii idi. Ayrıca Ali Paşa'nın kethüdâsı İbrâhim Ağa Mescidi ve Mektebi, Abdurrahman Ağa Mektebi, Selim Baba Türbesi, Halvetî ve Cerrâhî tekkeleri ve birçok çeşmenin bulunduğu da tesbit edilmiştir. Son derece müstahkem olan Anabolu Kalesi, 1720'de, yakınındaki Palamuda (Palamida) ve Kastel-i Bahriyye kaleleriyle birlikte toplam 1530 muhafıza sahipti. Bunların 760'ı Anabolu'da, 710'u Palamuda'da, 60'ı Kastel-i Bahriyye'de istihdam edilmişti.

Anabolu 1790 tarihine kadar Mora'da önemli bir idarî merkez vazifesini gördü, bu tarihten sonra ise korunmaya daha elverişli bir yer olan Tripoliça önem kazandı. 1823'te Yunan İhtilâli öncüle-

Bugünkü
Anabolu'dan
(Nauplia)
bir görünüş
(Ortada
Palamuda
tepesi,
altta kenarda
Kastel-i Bahriyye) -
Mora /
Yunanistan

rinden Kolokotronis tarafından işgal edildi ve ilk Yunan Millî Meclisi'nin toplandığı yer oldu. Ardından kısa bir müddet için yeni Yunan Devleti'nin başşehri haline geldi. Bu sırada şehirdeki müslüman halk katledildiği gibi tarihî eserler de tahribata uğradı. Bugün biri kilise, diğeri tiyatro, bir başkası da müze olarak kullanılan minaresiz üç cami ve bazı çeşmelerin tesbit edilebildiği Nauplia Yunanistan'ın önemli bir turizm merkezidir.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 714, s. 324-330; nr. 884, s. 1-28; TK, TD, nr. 24, vr. 13^a-14^a; İdrîsî, *Géographie d'Édrisi* (nşr. Amédée Jaubert), Paris 1840, II, 125; Piri Reis, *Kitâb-ı Bahriyye*, İstanbul 1935, s. 288; Kâtib Çelebi, *Cihannümâ*, TSMK, Revan, nr. 1629, vr. 287^a; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VIII, 360 vd.; Ulrich Wolfart, *Die Reisen des Evliya Çelebi durch die Morea*, München 1970, s. 174 vd.; F. Morosini, *Der Treflichen Halb-Insul Morea und derselben unter schiedlichen Provinzen alte und neue Beschreibung*, Nürnberg 1687, s. 294-298; G. Wheler, *A Journey through Greece*, London 1682, s. 294; Râşid, *Tarih*, IV, 86-90; Silâhdar, *Tarih*, II, 45; B. Brue, *Journal de la Campagne le Grand Vesir Ali pacha a faite en 1715 Pour la Conquête de la Morée* (nşr. A. Dumont), Paris 1870, s. 22-31; W. Gell, *Itinerary of Morea*, London 1817, s. 181; Pouqueville, *Voyage dans la Grèce*, Paris 1820-21, s. 167-168; M. Leake, *Travels in the Morea*, London 1830, II, 358; K. Andrews, *Castles of the Morea*, Princeton 1953, s. 90-105; E. Kirsten - W. Kraiker, *Griechenlandkunde, Ein Führer zu klassischen Stätten*, Heidelberg 1962, s. 350; M. Tayyib Gökbilgin, "Venedik Devlet Arşivindeki Vesikalar Külliyyatında Kanunî Sultan Süleyman Devri Belgeleri", *TTK Belgeler*, 1/2 (1965), s. 121-128, 203-204; Nejat Göyünç, "XVIII. Yüzyılda Türk İdaresinde Nauplia (Anabolu) ve Yapıları", *İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, Ankara 1976, s. 461-485.

NEJAT GÖYÜNÇ

ANADOLU

Türkiye'nin
Asya kıtası üzerinde bulunan kesimi.

I. COĞRAFYA

II. TARİH

III. İDARİ, EKONOMİK ve KÜLTÜREL HAYAT

I. COĞRAFYA

Asya kıtasının batıya doğru uzantısını teşkil eden dikdörtgen biçimindeki 755.688 km²'lik bu yarımada, bütün Türkiye yüzeyinin % 97'sini oluşturur. Kuzeybatıda Marmara denizi ile Çanakkale ve İstanbul boğazları tarafından Avrupa'daki Trakya kesiminden ayrılan Anadolu kuzeyden Karadeniz, batıdan Ege denizi, güneyden de Akdeniz ile kuşatılır. Doğuda geniş, dağlık ve yüksek bir kütle ile Asya kıtasına bağlıdır. Doğu-batı doğrultusunda uzunluğu 1600 kilometreye yaklaşır, kuzey - güney doğrultusunda ise en geniş yeri 650 kilometreyi biraz geçer; üç tarafını kuşatan kıyılarının uzunluğu da yaklaşık 6000 kilometredir (5872 km.).

Günümüzde Türkiye'nin Asya kesimindeki topraklarına verilen Anadolu ismi, Ortaçağ'dan beri çeşitli büyüklükte birimler için kullanılmıştır. Bazan bir idarî bölge, bazan da memleket için kullanılan bu adın içine aldığı alan da zamanla değişikliğe uğrayarak doğuya ve güneydoğuya doğru genişlemiştir. Anadolu adı henüz yaygınlaşmadan önce, aşağı yukarı aynı alan içinde kalan bölgeler için Küçük Asya (Asia Minor) adı kullanılıyordu. Bu kavram zaman içinde sahasını

Anabolu'da bugün tiyatro olarak kullanılan bir cami

